

2 Karaktärisering av kyrkogårdsanläggningen

Kyrkogårdens sydvästra och äldre del är uppbyggd kring en mittaxel med allé som leder till gravkapellet. Foto: Niss Maria Legars, Länsmuseet Gävleborg, 2004.

2.1 Kyrkogårdsmiljön

Hofors är ett samhälle som nästan totalt präglats av järnbruket. Fram till 1950-talet var bruket största byggherren i Hofors och förutom industrilokaler lät bruket uppföra bostäder till arbetare och tjänstemän, sjukstuga och idrottsanläggningar. Sedan 1911 utgjorde Hofors en s.k. kapellförsamling till Torsåker och till gudstjänstrum användes kyrksalen i kyrkskolan. I takt med att bruksbefolkningen växte bildade Hofors en egen församling och pastorat år 1944. Hofors kyrkogård ligger cirka en kilometer norr om Hofors kyrka, som uppfördes först 1962. Kyrkogården ligger inte långt från bruksområdet. Närmast ligger brukshotellet av Cyrillus Johansson, som bruket använde i representativa sammanhang.

2.2 Kyrkogården

Hofors kyrkogård anlades år 1908, första gravsättningen skedde dock ett år senare. Entrén vid kyrkogårdens sydvästra och äldre del flankeras av två putsade grindstolpar, med smidesgrindar. Stolparna är avtäckta med gjutjärn. Till vänster om entrén finns en vänthall för begravningsgäster. Från entrén leder en lindallé till gravkapellet. Intill gravkapellet står en klockstapel. Vid alléns vardera sida finns kyrkogårdens äldre gravvårdar, från 1900-talets

Till vänster: De allmänna varven mot sydväst. Höger: Äldre grusgrav med stenram. Foto: Niss Maria Legars, Länsmuseet Gävleborg, 2004.

början. Området domineras framförallt av stående gravvårdar, vissa dekorerade med kätting, eller smidesräcke. Flertalet är grusgravar med stenram. På Hofors kyrkogård har de allmänna varven bevarat sin karaktär med gravvårdar med enkla vita träkors och mindre liggande stenar. Allmänna varven var vanliga långt in på 1900-talet, men på de flesta kyrkogårdar har denna typ av gravar återanvänts. Med en synlig placering på en höjd, intill den gamla begravningsplatsen, ligger en monumental grav över Per Ericsson, tidigare chef för Hofors bruk.

Kyrkogården har utvidgats mot norr och öster. Mot norr och nordost markerar stenterrasser övergången från kyrkogårdens äldre delar till de yngre som anlagts i kuperad terräng, med slingrande stengångar. Den norra delen av kyrkogården har en tydlig karaktär av skogskyrkogård med en blandning av gran-och tallvegetation. I anslutning till terrasserna ligger ett kolumbarium från 1940-talet. Kolumbarier, som uppfördes till följd av eldbegängelsen har framförallt varit ett storstadsfenomen. Ett kolumbarium på en landsortskyrkogård är således relativt ovanligt.

Nordost om gravkapellet ligger minneslunden i en sänka med framförallt barrvegetation men även med inslag av björk. Marken täcks av en naturlig ängsvegetation. Minneslunden kan tyckas påminna om en kyrka med koret, eller minneslundens fond markerad med stenterrasser. I fondens mitt står ett stort träkors och ett altare av sten.

Öster om minneslunden planar terrängen åter ut sig. Till skillnad från det kuperade områdets fritt liggande gravvårdar, karaktäriseras de östra kvarteren av symmetri och raka linjer. Gravkvarteren markeras genom grusgångar och klippta häckar. På en liten höjd med en trädunge står ett tempelliknande gravmonument över familjen Forsberg, uppfört kring 1940-talet. Familjen Forsberg engagerade sig i bruket och skall även ha varit medfinansiär till att utbilda en präst från orten.

På kyrkogårdens norra del finns en ekonomibyggnad med verkstad och personalutrymmen, som uppfördes under 1980-talets början. Byggnaden har fasader av lockpanel och är täckt med ett papptak.

Skogskyrkogården ligger i kuperad terräng med slingrande promenadstråk. Foto: Niss Maria Legars, 2004.

2.3 Gravkapellet

Gravkapellet uppfördes 1919 efter ritningar av Gustav Ankarcrona. År 1953 byggs gravkapellet om och till efter ritningar av arkitekt Sten Dalén. Gravkapellet har vitputsade fasader och är täckt med ett tak av falsad plåt. Takfoten är markerad och profilerad. Byggnadens entré, i form av en dubbelport, markeras av en frontespis. Byggnaden har rundbågiga fönster och mot söder finns en entré till bisättningsrummet som ligger under gravkapellet.

Invändigt har gravkapellet genomgått en renovering där interiören har förändrats. Bland annat har väggar beklättats med vitmålade strukturtapeter. På det stenbelagda golvet står fristående, yngre stolar. Koret har upphöjt golv och i dess mitt finns ett nedsänkbart podium för kistorna, med möjlighet till att höja och sänka dessa. Vid korväggen står ett enkelt altare av vitslammat tegel med en häll av kalksten.

2.4 Klockstapeln

Intill gravkapellet finns en klockstapel uppförd 1908. Klockstapeln är skänkt av Hofors bruk och kan nästan symbolisera brukets närvaro i bygden. Under 1800-talet hade flera klockstaplar rivits, men under 1900-talets början syns ett pånytt vaknat intresse för klockstaplarna. Klockstaplarna framstod nu som en svensk nationell byggnadstyp och uppfördes åter på flera ställen, t.ex. på Kiruna kyrkogård, liksom klockstapeln vid Trönö gamla kyrka som delvis rekonstruerades 1914. Så som det var vanligt vid 1900-talets början har klockstapeln i Hofors uppförts efter äldre förebilder. Klockstapelns nedre del är inbyggd till en bod medan övre delen är öppen upp till huven. Klockvåningen markeras av ett bjälklag med inhägnande balustrad. Boden och stolparna liksom huven är klädda med spån.

Klockstapeln och gravkapellet. Foto: Niss Maria Legars, Länsmuseet Gävleborg, 2004.

2.5 Vänthall

Vänthallen uppfördes 1954 efter ritningar av länsarkitekten Sven Häggbom. Byggnaden användes som utrymme för väntande begravningsgäster, men rymde även kontor för kyrkogårdsföreståndaren, lunchrum för personalen, toaletter etc. Byggnaden har fasader av grov puts, avfärgad i vitt med en sockel av huggen, svart skiffer. Vänthallen är täckt med ett tälttak av skiffer, en relativt tidstypisk kombination. Övriga utrymmen är täckta av ett sadeltak med falsad plåt. Byggnaden är försedd med enlufts-fönster, och har ett öppet och glasat dörrparti.

Invändigt är vänthallens väggar målade i grågrön kulör och golvet är belagt med klinker. Innertaket har en öppen konstruktion, klädd med en slät panel som understyrker takets form. Nedre delen av panelen har ett spetsigt avslut. Vänthallen är inredd med tidstypiska möbler, delvis i teak. Även armaturen är tidstypisk i form av lampetter med vitt mjölkglas.

Vänthallen. Foto: Niss Maria Legars, Länsmuseet Gävleborg, 2004.

2.6 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Hofors kyrkogård kan avgränsas i tre olika områden med relativt olika karaktärer, till stor del beroende på markterrängens skiftning. Den gamla begravningsplatsen karaktäriseras av lindallén som bildar en centralaxel fram till gravkapellet. Den gamla begravningsplatsen har flera stående gravvårdar med kätting, smidesräcke eller grusgravar med stenram samt välbevarade varvsgravar. Tillsammans med det monumentala gravmonumentet över Per Ericsson, utgör gravvårdarna ett tydligt dokument över samhällets sociala skiktning. Det stora gravmonumentet har även samhällshistoriska liksom personhistoriska värden.

Kyrkogårdens yngre del mot norr har en tydlig karaktär som skogskyrkogård med slingrande gångar mellan tallar och granar. Längst mot öster planar terrängen ut sig och här präglas kyrkogården åter av symmetriens ordning. Kolumbariet från 1940-talet utgör en gräns mellan kyrkogårdens äldre delar och skogskyrkogården. Kolumbarier har framförallt varit ett storstadsfenomen och är relativt ovanligt på landsortskyrkogårdar. Kolumbariet utgör ett dokumentvärde över ett gravskick som framförallt förekom under 1900-talets första hälft.

Kapellet och klockstapeln ger kyrkogården miljöskapande värden. Klockstapeln har även ett arkitekturhistoriskt intresse som symbol för de nationalromantiska strömningarna under 1900-talets början. Vänthallen är tidstypisk med det höga tälttaket av skiffer.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- Den gamla begravningsplatsen, med stående gravvårdar, grusgravar med stenram, kätting eller smidesräcke samt de välbevarade varvsgravarna med mindre kors eller stenar, har ett dokumentvärde som fina exempel på dåtidens gravskick och tillför även kyrkogården höga miljöskapande värden. Tillsammans med gravmonumentet över Per Ericsson, utgör gravvårdarna ett tydligt dokument över samhällets sociala skiktning.
- Den yngre delen av kyrkogården är ett bra exempel på en skogskyrkogård som ger starka skönhetsupplevelser.
- Kyrkogårdens struktur med lindallén som bildar en central axel fram till gravkoret, liksom markterrängen som givit kyrkogårdens olika delar en mycket skiftande karaktär.
- Kolumbarier är relativt ovanliga på landsortskyrkogårdar. Kolumbariet har ett dokumentvärde som exempel på de murade urngravplatser som uppfördes under 1900-talets första hälft.
- Gravmonumentet över familjen Forsberg har personhistoriska värden.
- Klockstapeln har ett arkitektur- och samhällshistoriskt värde som symbol för de nationalromantiska strömningarna vid 1900-talets början, då man ville framhäva klockstaplarna som ett typiskt nationellt byggnadsverk.
- Gravkapellet har ett miljöskapande värde på gamla kyrkogården, och har även arkitekturhistoriska kvalitéer exteriört.
- Vänthallens tidstypiska arkitektur med det spetsiga tälttaket av skiffer, den putsade fasaden liksom de stora enluftsfnstren har arkitekturhistoriska värden. Till det arkitekturhistoriska värdet bidrar interiören med det öppna innertaket och den tidstypiska möbleringen.

2.7 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Hedbom, Erik: *Hofors kyrka*, Katrineholm 1985

Ingrid Sjöström (red.), Marja Terttu Knapas, Ola Storsletten, *Kyrka af träd*

Länsmuseet Gävleborg: Topografiska arkivet

Länsmuseet Gävleborg: Ärendearkivet

Länsstyrelsen Gävleborg: Kulturmiljöenhetens arkiv

Liljenberg, Jan, Kyrkogårdsföreståndare, Hofors församling, 2004

Riksantikvarieämbetet: Antikvariska-Topografiska arkivet

Tradition i trä, en resa genom Sverige, Stockholm 2002

Inventeringsdatum: 2004-04-16, 2004-06-23

Inventerare: Niss Maria Legars

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Niss Maria Legars och Anna Lindgren

Rapportsammanställning: Niss Maria Legars